

Ακολουθήσέ με
στο αρχαίο θέατρο
του Ορχομενού
Βοιωτίας

Η αρχαία πόλη του Ορχομενού

Αν βρεθείτε στη Βοιωτία, μην παραλείψετε να επισκεφτείτε τον Ορχομενό, την κωμόπολη που βρίσκεται στη θέση της αρχαίας πόλης με το ίδιο όνομα. Η περιοχή κατοικήθηκε από τα νεολιθικά χρόνια και σε όλη τη διάρκεια της Εποχής του Χαλκού. Φαίνεται, μάλιστα, ότι γνώρισε μεγάλη ακμή στα μυκηναϊκά χρόνια, όταν έγινε για πρώτη φορά η αποστράγγιση της λίμνης Κωπαΐδας που βρισκόταν πολύ κοντά στον Ορχομενό. Η λίμνη αποξηράνθηκε με τεχνικά έργα εντυπωσιακά για την εποχή τους και τη θέση της πήρε μία μεγάλη εύφορη πεδιάδα, την οποία μπορούσαν να καλλιεργήσουν οι κάτοικοι. Έτσι, ο έλεγχος και η εκμετάλλευση της γης συνέβαλαν ώστε να γίνει ο αρχαίος Ορχομενός μία πλούσια και ισχυρή πόλη. Μάλιστα, τα προϊόντα της πεδιάδας συγκεντρώνονταν και αποθηκεύονταν σε έναν κοντινό λόφο, την ακρόπολη του Γλα, που οχυρώθηκε με τείχος (εικ. 1). Σύμφωνα με το μύθο, ο Ορχομενός διατήρησε τη δύναμή του μέχρι που ο Ηρακλής, βασιλιάς της Θήβας, πλημμύρισε τη λίμνη Κωπαΐδα για να τιμωρήσει την αντίπαλη πόλη του Ορχομενού. Στην πραγματικότητα φαίνεται ότι προς το τέλος των μυκηναϊκών χρόνων τα έργα αποστράγγισης εγκαταλείφθηκαν και έτσι η περιοχή πλημμύρισε ξανά. Σήμερα, χιλιάδες χρόνια μετά, η γη γύρω από τον Ορχομενό είναι και πάλι καλλιεργήσιμη χάρη στα σύγχρονα αποστραγγιστικά έργα που ολοκληρώθηκαν το 1931.

Επιστρέφοντας στην ιστορία του Ορχομενού, η πόλη από τον 6ο αι. π.Χ. συμμετείχε στο *Κοινό των Βοιωτών*, μία πολιτική ένωση των πόλεων της Βοιωτίας. Σταδιακά όμως η Θήβα αύξησε τη δύναμή της και προσπάθησε να κυριαρχήσει σε ολόκληρη την περιοχή. Οι δύο πόλεις ήρθαν αρκετές φορές σε σύγκρουση, με αποκορύφωμα την καταστροφή του Ορχομενού από τους Θηβαίους το 364 π.Χ. Η πόλη χτίστηκε ξανά από τον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο Β', μετά τη μάχη της Χαιρώνειας που έγινε το 338 π.Χ. Στη μάχη αυτή οι Μακεδόνες αναμετρήθηκαν με τον συνασπισμό των Αθηναίων, των Θηβαίων και άλλων

Εικ. 1 Αεροφωτογραφία της μυκηναϊκής ακρόπολης του Γλα.

Εικ. 2 Αεροφωτογραφία του αρχαίου θεάτρου και του μυκηναϊκού τάφου.

πόλεων και βγήκαν νικητές εδραιώνοντας την κυριαρχία τους στον ελλαδικό χώρο. Κάτω από την προστασία των Μακεδόνων ο Ορχομενός φαίνεται πως γνώρισε νέα άνθηση. Έτσι, την περίοδο αυτή τα τείχη της πόλης επεκτάθηκαν, ενώ στην άκρη τους προστέθηκε ένας επιβλητικός πύργος που τμήματά του σώζονται μέχρι σήμερα. Η πόλη γνώρισε μια νέα καταστροφή το 86 π.Χ. από τους Ρωμαίους.

Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς, όπως ο Όμηρος, ο Στράβωνας και ο Πausanias, αναφέρονται στον πλούτο του Ορχομενού σε διαφορετικές περιόδους της ιστορίας του. Εκτός από τα κείμενα, τη σημασία της πόλης φανερώνουν και κάποια από τα αρχαία κτήρια που διατηρούνται μέχρι τις μέρες μας. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο μυκηναϊκός θολωτός τάφος του 13ου αι. π.Χ. και το αρχαίο θέατρο του 4ου αι. π.Χ (εικ. 2).

Εικ. 3 Αεροφωτογραφία του αρχαίου θεάτρου.

Το αρχαίο θέατρο του Ορχομενού

Στο δυτικό άκρο του σημερινού Ορχομενού θα συναντήσετε το αρχαίο θέατρο (εικ. 3). Είναι χτισμένο στους πρόποδες του Ακόντιου όρους και η θέση του είναι ξεχωριστή γιατί βρίσκεται ανάμεσα σε δύο ακόμα μνημεία: από τη μία πλευρά του θα δείτε το μυκηναϊκό τάφο του 13ου αι π.Χ., ενώ από την άλλη τη Μονή της Παναγίας Σκριπούς, ένα βυζαντινό μοναστήρι του 9ου αι. μ.Χ. (εικ. 2). Τα μνημεία αυτά βέβαια ανήκουν σε τελείως διαφορετικές εποχές. Έτσι, το θέατρο βρίσκεται ανάμεσά τους όχι μόνο γεωγραφικά, αλλά και χρονολογικά, αφού

χτίστηκε τον 4ο αι. π.Χ., δηλαδή στα ελληνιστικά χρόνια. Συγκεκριμένα, οι αρχαιολόγοι το τοποθετούν λίγο μετά το 338 π.Χ., όταν η πόλη του Ορχομενού ξαναχτίστηκε από τον Φίλιππο Β'. Ίσως, πάλι, να κατασκευάστηκε ύστερα από την καταστροφή της Θήβας, το 335 π.Χ., σαν μια ανταμοιβή για τη βοήθεια που είχαν προσφέρει οι Ορχομένιοι στους Μακεδόνες εναντίον της Θήβας, της αντίζηλης πόλης τους. Το θέατρο βρισκόταν μέσα στην τειχιωμένη αρχαία πόλη και, μάλιστα, είχε χτιστεί στη θέση ενός αρχαιότερου νεκροταφείου των μυκηναϊκών χρόνων.

Από την εποχή που χτίστηκε γνώρισε αρκετές αλλαγές και προσθήκες. Οι σημαντικότερες από αυτές έγιναν στα ρωμαϊκά χρόνια, τον 2ο αι. π.Χ. Παρόλο που η μορφή του θεάτρου έχει μεταβληθεί από τότε, ο σημερινός επισκέπτης μπορεί να διακρίνει τα βασικά αρχιτεκτονικά του μέρη που είναι το *κοίλο*, η *ορχήστρα* και η *σκηνή*.

Αφού πρώτα διαβάσετε κάποια στοιχεία για την χρήση του θεάτρου στα αρχαία χρόνια, μπορείτε στη συνέχεια να ανακαλύψετε καθένα από τα μέρη του μέσα από την διαδρομή που ακολουθεί.

Ένας χώρος, πολλές χρήσεις

Το θέατρο αποτελούσε ένα πολύ ζωντανό κομμάτι της πόλης. Φιλοξενούσε τα *Χαριτήσια* που ήταν μουσικοί, θεατρικοί και ποιητικοί αγώνες αφιερωμένοι στις Χάριτες, τις σημαντικότερες θεότητες του Ορχομενού. Στο θέατρο γίνονταν επίσης γιορτές και αγώνες προς τιμήν και άλλων θεών, όπως ο Δίας και ο Διόνυσος. Μάλιστα, οι μουσικοί αγώνες που ήταν αφιερωμένοι στον Διόνυσο περιλάμβαναν και το θεσμό της χορηγίας, όπως ίσχυε, άλλωστε, και στα Μεγάλα Διονύσια, τους θεατρικούς αγώνες της Αθήνας. Οι χορηγοί, πλούσιοι δηλαδή πολίτες, αναλάμβαναν να καλύψουν τα έξοδα για την προετοιμασία και παρουσίαση των έργων στο πλαίσιο των μουσικών αγώνων.

Ο χορηγός του έργου που έβγαινε πρώτο

στους αγώνες έπαιρνε ως βραβείο έναν χάλκινο τρίποδα, δηλαδή ένα σκεύος που στερεωνόταν σε μία βάση με τρία πόδια. Τον χάλκινο τρίποδα οι χορηγοί τον ανέθιταν σε δημόσια θέα, στο θέατρο της πόλης ή σε κάποιο άλλο ξεχωριστό σημείο. Στην Αθήνα, για παράδειγμα, ένας ολόκληρος δρόμος, η οδός Τριπόδων στην σημερινή Πλάκα πήρε την ονομασία του από την πρακτική που ίσχυε τότε, να τοποθετούν, δηλαδή, οι νικητές χορηγοί τους χάλκινους τρίποδες πάνω σε μνημεία που έστηναν κατά μήκος του δρόμου.

Στην περίπτωση του θεάτρου του Ορχομενού έχουν βρεθεί περίπου 25 βάσεις από τρίποδες, τους οποίους οι χορηγοί-νικητές των μουσικών αγώνων είχαν αφιερώσει στο

Διόνυσο. Στις επιγραφές που ήταν χαραγμένες στις βάσεις των τριπόδων αναφέρονται τα ονόματα των χορηγών που ήταν δύο για κάθε έργο, το όνομα του επώνυμου άρχοντα, καθώς και τα ονόματα του αυλητή και του κορυφαίου του χορού.

Εκτός όμως από μουσικές και θεατρικές παραστάσεις, το θέατρο φιλοξένησε και πολιτικές συγκεντρώσεις. Όπως μας πληροφορούν κάποιες επιγραφές, στο θέατρο συνεδρίαζαν οι αντιπρόσωποι των πόλεων που συμμετείχαν στο *Κοινό των Βοιωτών*. Αυτό βέβαια συνέβη για ένα σύντομο διάστημα, όταν η έδρα του Κοινού μεταφέρθηκε προσωρινά στον Ορχομενό, μετά την καταστροφή της Θήβας από τους Μακεδόνες το 335 π.Χ.

Εικ. 4 Άποψη του αρχαίου θεάτρου.

Στάση 1η: Το κοίλο

Το κοίλο, ο χώρος των θεατών, είναι στραμμένο προς τα νοτιανατολικά και έχει ημικυκλικό σχήμα. Με μια πρώτη ματιά μοιάζει να είναι χτισμένο κατευθείαν πάνω στο φυσικό λόφο (εικ. 5). Σύμφωνα όμως με τους αρχαιολόγους, κάποια τμήματά του στηρίχθηκαν σε έναν τεχνητό λόφο που δημιουργήθηκε με τη συγκέντρωση μεγάλης ποσότητας χώματος.

Η διαμόρφωση αυτή ήταν απαραίτητη γιατί σε κάποια σημεία το επίπεδο του εδάφους ήταν χαμηλότερο. Μάλιστα, στα δύο άκρα του κοίλου χτίστηκαν δύο τοίχοι που το στήριζαν και συγκρατούσαν το χώμα, το οποίο είχε συγκεντρωθεί για την κατασκευή του. Οι τοίχοι αυτοί ονομάζονται *αναλημματικοί* και σήμερα σώζεται μόνο το χαμηλότερο τμήμα τους. Καλύτερα διατηρείται ο τοίχος στα αριστερά σας, όπως στέκεστε στην ορχήστρα και κοιτάζετε το κοίλο (εικ. 3).

Το 2ο αι. π.Χ. το κοίλο έγινε μαρμάρινο. Ήταν χωρισμένο σε οχτώ *κερκίδες* που είχαν ανάμεσά τους *κλίμακες*. Όπως θα προσέξτε, οι κλίμακες διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση γιατί ήταν φτιαγμένες από ασβεστόλιθο, ένα σκληρό και ανθεκτικό πέτρωμα.

Αν και σήμερα διακρίνονται μόνο δώδεκα σειρές *εδωλίων*, δηλαδή καθισμάτων, το κοίλο ήταν αρχικά ψηλότερο. Σε κάποια σημεία του, μάλιστα, θα παρατηρήσετε ορισμένους λίθινους κύβους (εικ. 6). Πάνω σε αυτούς στηρίζονταν οι οριζόντιες πλάκες που αποτελούσαν τα καθίσματα των θεατών. Η τεχνική αυτή αποτελεί μια ιδιαιτερότητα του θεάτρου του Ορχομενού που δεν τη συναντάμε συχνά στα αρχαία θέατρα.

Σπάνιος είναι και ο τύπος των θέσεων που προορίζονταν για τα επίσημα πρόσωπα. Βρίσκονται στην πρώτη σειρά του κοίλου και ονομάζονται *προεδρίες*. Πρόκειται για ενιαία καθίσματα με πλάτη και ανάγλυφη διακόσμηση στη βάση τους. Όπως θα παρατηρήσετε, οι προεδρίες δεν έχουν διατηρηθεί σε καλή κατάσταση.

Σχετικά με την χωρητικότητα του κοίλου, οι ερευνητές υπολογίζουν ότι μπορούσε να φιλοξενησει περίπου 5.000 θεατές.

Εικ. 5 Το κοίλο.

Εικ. 6 Η ορχήστρα. Στο βάθος διακρίνεται η βόρεια πάροδος.

Εικ. 7 Τα ίχνη της σκηνής.

Στάση 2η: Η ορχήστρα

Στην ορχήστρα εμφανιζόταν ο χορός των παραστάσεων και οι μουσικοί που έπαιρναν μέρος στους αγώνες. Το σχήμα της μοιάζει με πέταλο και η διάμετρός της είναι 16 μέτρα. Γύρω από την ορχήστρα διατηρείται μέχρι σήμερα ο αποχετευτικός αγωγός που συγκέντρωνε και απομάκρυνε το νερό της βροχής.

Θα παρατηρήσετε ότι δεξιά και αριστερά από την ορχήστρα υπήρχαν δύο διάδρομοι, οι *πάροδοι*, που οδηγούσαν σε αυτήν. Από τις παρόδους έμπαινε στο θέατρο ο χορός, αλλά και οι θεατές που κάθονταν στις πρώτες σειρές του κοίλου. Σήμερα σε καλύτερη κατάσταση σώζεται η βόρεια πάροδος, δηλαδή ο διάδρομος που βρίσκεται στα δεξιά σας όπως στέκεστε στην ορχήστρα και κοιτάζετε το κοίλο (εικ. 6). Η πάροδος αυτή, μάλιστα, απέκτησε εντυπωσιακή όψη τον 3ο

αι. π.Χ., όταν διακοσμήθηκε με διπλή πύλη. Αντίθετα, το σχήμα της νότιας παρόδου προσαρμόστηκε σε ένα αρχαιότερο κτίσμα, έναν ναό, που βρισκόταν ακριβώς δίπλα στο θέατρο. Στα ρωμαϊκά χρόνια, τον 2ο αι. π.Χ., το κοίλο έγινε μαρμαίνο, ενώ προστέθηκε μία εξωτερική κλίμακα που οδηγούσε στις ψηλότερες θέσεις. Για να την εντοπίσετε, ακολουθήστε τη βόρεια πάροδο με κατεύθυνση προς το εξωτερικό του θεάτρου (εικ. 3).

Στάση 3η: Η σκηνή

Από το οικοδόμημα της σκηνής σήμερα σώζονται τα θεμέλια και κάποια διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη (εικ. 7). Αν και λίγα, τα στοιχεία αυτά βοήθησαν τους αρχαιολόγους να καταλάβουν πώς θα έμοιαζε η σκηνή στα αρχαία χρόνια. Μπορούμε, λοιπόν, να την φανταστούμε σαν ένα μακρόστενο κτήριο, μπροστά στο οποίο βρισκόταν

το προσκήνιο, μία στοά με δωρικούς ημικίονες. Στο προσκήνιο, μάλιστα, υπήρχε χαραγμένη επιγραφή με αφιέρωση στις Χάριτες, τις θεότητες που τιμούσαν στο θέατρο του Ορχομενού.

Στην οροφή του προσκηνίου βρισκόταν το *λογείο*, μία υπερυψωμένη εξέδρα. Εκεί εμφανιζόνταν οι υποκριτές, οι οποίοι έβγαιναν από τις θύρες που υπήρχαν στον τοίχο της σκηνής, πίσω ακριβώς από το λογείο.

Στα ρωμαϊκά χρόνια η σκηνή έγινε μαρμαίνη και το λογείο ξαναχτίστηκε. Μάλιστα, για την κατασκευή του χρησιμοποιήθηκε αρχαιότερο οικοδομικό υλικό από το θέατρο. Η χρήση υλικού από παλαιότερα κτήρια για την ανέγερση νεότερων ήταν μία συνηθισμένη πρακτική, διαδεδομένη στα αρχαία χρόνια, αλλά και αργότερα. Ακόμα και για την οικοδόμηση του βυζαντινού ναού της Σκριπούς τον 9ο αι. μ.Χ. χρησιμοποιήθηκαν τμήματα από τη σκηνή του θεάτρου!

Από τότε μέχρι σήμερα

Μία τελευταία επέμβαση στη μορφή του θεάτρου χρονολογείται στον 3ο αι. μ.Χ., ενώ φαίνεται ότι στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε. Ήρθε ξανά στο φως αιώνες μετά, με τις ανασκαφές του 1973 που αποκάλυψαν το κοίλο και την ορχήστρα. Μικρής κλίμακας ανασκαφές έγιναν επίσης το 1999 και το 2012. Επειδή το θέατρο διατηρείται σήμερα σε σχετικά κακή κατάσταση, είναι απαραίτητο να γίνουν εργασίες αναστήλωσης για να στερεωθούν τα σωζόμενα αρχιτεκτονικά μέλη του και να προστατευθεί από τη φυσική

φθορά. Για το λόγο αυτό έχουν ήδη γίνει σχετικές μελέτες.

Αν και το θέατρο δεν χρησιμοποιείται γενικά για εκδηλώσεις, μετά από απόφαση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, απέκτησε ξανά ζωή τον Ιούλιο του 2014. Φιλοξένησε την παράσταση «Η Γυναίκα της Ζάκυνθος», σε σκηνοθεσία Δήμου Αβδελιώδη, στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Αθηνών και σε συνεργασία με το σωματείο Διάζωμα. Μάλιστα, η παράσταση αυτή παίχτηκε συνολικά σε είκοσι αρχαιολογικούς χώρους

της Ελλάδας, από τους οποίους οι μισοί ήταν αρχαία θέατρα και ωδεία. Ο στόχος πάντως είναι, μετά την ολοκλήρωση των έργων αναστήλωσης και ανάδειξης, το θέατρο του Ορχομενού να αρχίσει να φιλοξενεί πιο συστηματικά μουσικές και θεατρικές παραστάσεις. Στα μελλοντικά σχέδια ανήκει επίσης η δημιουργία ενός αρχαιολογικού πάρκου που θα περιλαμβάνει όχι μόνο το θέατρο, αλλά και τα γειτονικά μνημεία, δηλαδή το μυκηναϊκό θολωτό τάφο και το ναό της Παργαίας Σκριπούς.

Και κάτι ακόμα...

Δίπλα ακριβώς από το θέατρο βρίσκεται ένας μυκηναϊκός τάφος που είναι γνωστός ως «Θησαυρός του Μινύα». Έχει πάρει το όνομά του από τον Μινύα, τον πιο σπουδαίο Μυκηναίο βασιλιά του Ορχομενού. Στην πραγματικότητα όμως δεν γνωρίζουμε σε ποιον βασιλιά ή πρίγκιπα ανήκει.

Ο τάφος είχε οροφή, θόλο όπως αλλιώς ονομάζεται από τους αρχαιολόγους. Γι' αυτό, άλλωστε, χαρακτηρίζεται ως «θολωτός τάφος». Παρόλο που σήμερα η οροφή του δεν σώζεται, έχουμε την περιγραφή του περιηγητή Πausανία που είδε τον τάφο τον 2ο αι. μ.Χ. Τότε διατηρούσε ακόμα τη θόλο του που ήταν εντυπωσιακά μεγάλη και διακοσμημένη στο εσωτερικό της με μεταλλικά στοιχεία. Ήταν ένα πραγματικά επιβλητικό οικοδόμημα, το οποίο οι ερευνητές θεωρούν ισάξιο ως προς την κατασκευή και την πολυτελή του διακόσμηση με το θολωτό τάφο του Ατρέα στις Μυκήνες. Αποκαλύφθηκε το 1880-1881 από τον σπουδαίο αρχαιολόγο Ερρίκο Σλήμαν που είχε ανασκάψει και τις Μυκήνες.

Αν και οι φθορές που έχει προκαλέσει ο χρόνος στον τάφο είναι πολλές, αξίζει να τον επισκεφθείτε για να δείτε την επιβλητική του είσοδο, αλλά και το εσωτερικό του. Ένας δρόμος μήκους 30 περίπου μέτρων οδηγούσε στην είσοδο (εικ. 8). Σώζεται το υπέρθυρό της, δηλαδή το πάνω μέρος της, που είναι κατασκευασμένο από έναν και μοναδικό λίθο βάρους πολλών τόνων! Το μεγαλύτερο δωμάτιο του τάφου ήταν στεγασμένο με τη θόλο (εικ. 9). Εκεί γίνονταν στα μυκηναϊκά χρόνια τελετές για το νεκρό. Αιώνες αργότερα, στη ρωμαϊκή εποχή, ο χώρος ξαναχρησιμοποιήθηκε για διαφορετικό όμως σκοπό αυτή τη φορά. Ήταν αφιερωμένος στην αυτοκρατορική λατρεία και έτσι στο βάθος που προστέθηκε αυτή την περίοδο ήταν τοποθετημένα αγάλματα Ρωμαίων αυτοκρατόρων (εικ. 9). Μία μικρή είσοδος θα σας οδηγήσει σε ένα μικρότερο ορθογώνιο δωμάτιο: αυτός ήταν ο χώρος ταφής του νεκρού. Εκεί μπορείτε να δείτε την εντυπωσιακή διακόσμηση της οροφής με ανάγλυφα μοτίβα, όπως σπείρες, ρόδακες και άνθη.

Εικ. 8 Η είσοδος του μυκηναϊκού τάφου.

Εικ. 9 Το εσωτερικό του τάφου.

Βιβλιογραφία

Αραβαντινός, Β. (2013), «Η Βοιωτία στην αρχαιότητα», στο: Κολώνια, Ρ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Στερεάς Ελλάδας* (σελ. 31-42), Αθήνα: Διάζωμα - Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

Δημακοπούλου Κ. (επιμ.), (1990), *Τροία, Μυκήνες, Τίρυνς, Ορχομενός. Εκατό χρόνια από το θάνατο του Ερρίκου Σλήμαν*, Αθήνα: Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

Θέατρο Ορχομενού Βοιωτίας (2011), Χορηγικός φάκελος, Θήβα: Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, Θ' Εφορεία Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων. Διαθέσιμο στο: http://www.diazoma.gr/200-Stuff-15/Paratiritirio/DataSheet_OrxomenosViotias.pdf

Κουντούρη, Έ. (2008), «Ορχομενός-Κωπαΐδα», στο: Βλαχόπουλος, Α. Γ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαιολογία: Εύβοια και Στερεά Ελλάδα* (σελ.248-253), Αθήνα: Μέλισσα.

Κυριαζή, Ο., Κίτσου, Γ. & Μπιλής, Θ. (2013), «Αρχαίο θέατρο Ορχομενού Βοιωτίας», στο: Κολώνια, Ρ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Στερεάς Ελλάδας* (σελ. 79-92), Αθήνα: Διάζωμα.

Moretti, J.-Ch. (2009), *Θέατρο και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα* (3η εκδ.), μφρ. Ε. Δημητρακοπούλου, Αθήνα: Πατάκη.

Μπιλής, Θ. (2013), «Η αναστήλωση του αρχαίου θεάτρου του Βοιωτικού Ορχομενού», στο: Κολώνια, Ρ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαία θέατρα της Στερεάς Ελλάδας* (σελ. 93-96), Αθήνα: Διάζωμα - Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

Παπακατζί, Ν. (1995), *Παυσανίου Ελλάδος Περιήγησις: Βοιωτικά-Φωκικά*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Πηγές από το διαδίκτυο

Αρχαίο θέατρο του Ορχομενού Βοιωτίας. Συνέντευξη των Κ. Ξηρογιάννη και Β. Αραβαντινού στο ραδιοφωνικό σταθμό ΣΚΑΪ 100,3 FM (23 Οκτωβρίου 2011). Διαθέσιμο στο διαδικτυακό τόπο: http://www.diazoma.gr/GR/Page_03-03_063_Audio.asp

Διαδικτυακός τόπος Σωματείου «Διάζωμα»: http://www.diazoma.gr/GR/Page_20-00_12.asp

Άλλες πηγές

Εφορεία Αρχαιοτήτων Βοιωτίας

Προέλευση εικόνων

Εφορεία Αρχαιοτήτων Βοιωτίας

Συντονισμός έργου: Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος
Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια: Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος
Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια: Σπύλιος Πίστας, Γραφίστας
Κείμενα: Εβίτα Τσιώλη, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος
Ηλεκτρονική επεξεργασία: Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας
Παιδαγωγική επιμέλεια: Χρύσα Αθιανού, Εκπαιδευτικός
Διορθώσεις κειμένων: Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση" και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ